

KRYMINALISTYCZNE ZAPOBIEGANIE NIELEGALNEMU PRZEMIESZCZANIU SIĘ OSÓB PRZEZ GRANICĘ PAŃSTWOWĄ UKRAINY

Artykuł, w oparciu o syntezę poglądów czołowych naukowców w dziedzinie kryminalistyki, omawia problem zrozumienia prewencji kryminalistycznej, opisuje cechy kryminalistyczne programów zwalczania nielegalnej migracji, bada podejmowane specjalistyczne działania prewencyjne oraz kompleksowe operacje ukierunkowane na zwalczanie nielegalnego przemieszczania się osób przez granicę państwową Ukrainy. Autor proponuje opracowanie specjalnego programu informacyjnego, ukierunkowanego na poprawę kryminalistycznych narzędzi przeciwdziałania nielegalnemu przemieszczaniu się osób przez granicę państwową Ukrainy.

Słowa kluczowe: kryminalistyka, prewencja, granica państwowa, działania, nielegalne przemieszczanie się, migranci.

* **A. Klibanchuk**
doktorant katedry prawa
i postępowania karnego
wydziału prawa
Wschodnioeuropejskiego
Narodowego
Uniwersytetu
im. Lesi Ukrainki
(m. Łuck, Ukraina)

CRIME PREVENTION ILLEGAL TRANSPORTATION OF PERSONS THROUGH FRONTIER OF UKRAINE

In article on the basis of generalization of the views of leading scientists in the field of criminology the study understanding crime prevention, crime characterized by the features of the programs of fight against illegal migration, specially investigated and preventive measures and comprehensive targeted operations to combat illegal trafficking of persons across the state border of Ukraine. The author proposed to develop a special information programme on the improvement of forensic measures for combating illegal trafficking of persons across the state border of Ukraine.

Keywords: criminology, prevention, border measures, illegal crossing of migrants.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ПРОФІЛАКТИКА НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

В статті на основі узагальнення поглядів провідних вчених у царині криміналістики проведено дослідження щодо розуміння криміналістичної профілактики, охарактеризовано криміналістичні особливості програм боротьби з нелегальною міграцією, досліджено спеціально-профілактичні заходи та комплексні цільові операції щодо протидії незаконному переправленню осіб через державний кордон України. Автором запропоновано розробити спеціальну інформаційну програму щодо вдосконалення криміналістичних заходів протидії незаконному переправленню осіб через державний кордон України.

Ключові слова: криміналістика, профілактика, державний кордон, заходи, незаконний перетин, мігранти.

Актуальність даної статті обумовлена тим, що проблема криміналістичної профілактики злочинів загалом та проблема криміналістичної профілактики незаконного переправлення осіб через державний кордон України зокрема, як криміналістична категорія постійно звертає на себе увагу вчених криміналістів та кримінологів. На наш погляд саме криміналістична профілактика розробляє прийоми криміналістичної захисту різних об'єктів від злочинних посягань, отримання інформації про підготовлювані злочини, ґрунтуючись на специфічних завданнях криміналістики як науки і широкому використанні науково-технічних методів і засобів.

Дослідження проблем криміналістичної профілактики висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних учених-криміналістів, серед яких Г. А. Аванесов, І. А. Алієв, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. А. Борідько, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, В. І. Галаган, В. С. Зеленецький, В. Ф. Зудін, Г. Г. Зуйков, А. В. Іщенко, Н. С. Карпов, І. П. Козаченко, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, В. О. Ледащев, В. К. Лисиченко, Ф. А. Лопушанський, Г. А. Матусовський, Г. М. Міньковський, О. Б. Сахаров, М. В. Салтевський, Л. Д. Удалова, І. Я. Фрідман та інші. Варто зазначити, що окремі питання криміналістичної профілактики незаконного переправлення осіб через державний кордон України були О. Саїчин, І. Похіла, А. Притула. Проте комплексного дослідження розуміння криміналістичної профілактики, характеристики криміналістичних особливостей незаконному переправленню осіб через державний кордон України не проводилося.

Метою даної статті є комплексне дослідження криміналістичної профілактики та висвітлення особливостей програм боротьби з нелегальною міграцією, задля розробки спеціальних інформаційних програм щодо вдосконалення криміналістичних заходів протидії незаконному переправленню осіб через державний кордон України.

Виклад основного матеріалу. У науці криміналістиці термін криміналістична профілактика розглядається як це система заходів слідчого, оперативного працівника, фахівця та інших працівників правоохоронних органів з виявлення причин та умов, сприяють вчиненню злочинів, та з розробки запобіжних заходів злочинної діяльності. Зауважимо, що досить важливим напрямом криміналістичної профілактики є встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину. У криміналістичній літературі до причин злочину відносять чинники, що викликають у певної особи інтерес і мотиви для його вчинення, а також суб'єктивні особливості злочинця¹. На думку В. Ю. Шепітька, „криміналістична профілактика, як діяльність уповноважених суб'єктів і напрям наукових досліджень, базується на загальних кримінологічних рекомендаціях щодо встановлення причин і умов, що сприяють конкретним злочинам, вживанню спеціальних криміналістичних заходів для їх профілактики, запобігання і припинення. Виходячи з цього сутність криміналістичної профілактики – це сфера практичної діяльності та один із наукових напрямів криміналістичної науки”².

Варто погодитись із науковцями які зазначають, що криміналістична профілактика, як частина загальної юридичної профілактики, пов'язана з виявленням причин та умов, які сприяли злочину, а також із застосуванням специфічних профілактичних заходів, що утруднювали б вчинення нових злочинів, і з припиненням або перериванням злочинної діяльності конкретних осіб³.

Наприклад, В. Ф. Зудін ще у далекому 1983 році визначав криміналістичну профілактику як «систему правових, етичних, психологічних, логічних, ідентифікаційних, організаційно-управлінських, природно-технічних, інформаційно-пропагандистських, культурологічних наукових положень»⁴, вважаючи, що вона повинна вивчати в ході розслідування конкретного злочину «культурний світ» конкретного злочинця, рівень його інтелектуального, етичного й естетичного розвитку, правової й етичної свідомості тощо. Крім того, він виділяв окремі методи кримінологічної профілактики, до яких відносив бібліографічний метод і узагальнення незалежних характеристик (для всестороннього вивчення особи, з'ясування здібностей, темпераменту, характеру та формування світогляду, ідеалів тощо) та метод вивчення творів мистецтва і художньої літератури.

Успішна профілактична діяльність слідчого залежить від ефективності провадження слідчих дій, до яких насамперед належать допит, огляд, а також тактичні операції, серед яких необхідно виділити такі, як виявлення обставин, що сприяли вчиненню злочину, який має виражену профілактичну спрямованість і призначення судових експертиз⁵.

¹ Волобуєв А. Ф. Профілактична діяльність при розслідуванні злочинів у сфері підприємництва // Вісник Ун-ту внутр. справ. – 2000. – № 12. – Ч.1. – С. 62–69.

² Шепітько В. Ю. Криміналістика / В. Ю. Шепітько. – К. : Концерн „ІнЮре”, 2004. – 728 с.

³ Фрідман-Козаченко М. М. Виникнення та становлення інституту криміналістичної профілактики / М. М. Фрідман-Козаченко / Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). Вип. 2. 2013- С. 178-183

⁴ Зудін В. Ф. Предотвращение и исследование преступлений / В. Ф. Зудин. – Саратов: изд-во Саратов. ун-та, 1983. – 157 с.

⁵ Лопушанский Ф. А. Следственная профилактика преступлений: опыт, проблемы, решения: [монография] / Лопушанский Ф. А. – К. : Наукова думка, 1980. – 212 с.

Аналіз юридичної літератури свідчить, що встановлення причин конкретного злочину полягає у вивченні особи обвинуваченого, визначенні негативних рис, які в конкретній життєвій ситуації призвели до протиправних дій. Причини злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин пов'язані з психологічними та соціальними особливостями злочинця. До них слід віднести правовий нігілізм; низький рівень правової та екологічної культури; нехтування нормативними актами заради досягнення зростання виробництва й отримання прибутку та інші.

Ми виділяємо наступні завдання у сферу криміналістичного попередження незаконного переправлення осіб через державний кордон України входять наступні

1) своєчасне застосування невідкладних заходів по запобіганню підготовлюваних незаконного переправлення осіб через державний кордон України та припинення спроб до їх здійснення;

2) негайне прийняття правових заходів за фактом скоєного незаконного переправлення осіб через державний кордон України;

3) встановлення особливостей вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України по способу, місцю, часу, суб'єктам і т.п. для визначення основних напрямків слідчої і оперативно-розшукової діяльності по їх попередженню;

4) виявлення найбільш уразливих у криміналістичному плані об'єктів і підготовка спеціальних техніко-криміналістичних заходів профілактичної спрямованості, що утрудняють спотворення кількісних або якісних показників при незаконному переправленні осіб через державний кордон України та ін.

Розв'язання комплексу цих задач усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, розробка заходів щодо їх запобігання з використанням спеціальних знань становить основу наукової і практичної діяльності криміналістів щодо профілактики правопорушень.

Доцільно зауважити, що особливо положення криміналістичної техніки знаходять своє місце в розробці заходів попередження незаконного переправлення осіб через державний кордон України:

1) у використанні в ході розслідування науково-технічних засобів і методів, що дуже сприяє здійсненню принципу невідворотності покарання за вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України;

2) у виявленні технічних недоробок, що створюють сприятливі умови для вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України;

3) у підготовці спеціальних технічних засобів і методів, що запобігають або утруднюють вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України або сприяють їх своєчасному розкриттю;

4) у постійному контролі над ходом реалізації внесених пропозицій і аналізі ефективності профілактичних заходів незаконного переправлення осіб через державний кордон України;;

5) у систематичному наданні методичної допомоги спеціалістами-криміналістами слідчим, оперативним працівникам та іншим зацікавленим особам використання в профілактичних метою науково-технічних засобів і методів незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

На наш погляд, якщо основою для розробки техніко-криміналістичних засобів і спеціальних методів профілактичної спрямованості служить криміналістична техніка, тоді фундаментом для створення тактичних прийомів і методичних рекомендацій слідчого попередження злочинів - тактика і методика розслідування злочинів.

Профілактичні заходи незаконного переправлення осіб через державний кордон України можуть бути прийняті при проведенні таких слідчих дій, як огляд, обшук, допит, очна ставка, слідчий експеримент і ін

Реагуючи на виявлені причини незаконного переправлення осіб через державний кордон України шляхом винесення спеціального процесуального акта - подання про вжиття заходів щодо усунення обставин, що сприяли вчиненню незаконного переправлення осіб через державний кордон України у справах, направлених до судів, так і за призупиненою, слідчий тим самим займається профілактичною роботою.

На наш погляд, до такого подання повинні пред'являються такі вимоги. Воно повинно бути складено на основі виявлених об'єктивних обставин, що сприяли вчиненню

незаконного переправлення осіб через державний кордон України; викладено по можливості коротко, із зазначенням конкретних осіб, винних у створенні відповідної обстановки, і наведенням фактичних даних, які підтверджують, що саме вони послужили причиною скоєння незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

Вважаємо, що такі подання можуть вноситися на будь-якому етапі попереднього слідства. Та не пізніше ніж у місячний строк з нього повинні бути прийняті необхідні заходи, а про результати повідомлено слідчому. Отримавши відповідь, слідчий вивчає подання, і, якщо, на його думку, вжитих заходів недостатньо, він повинен інформувати про це вищестоящего керівника і прокурора.

З метою покращення заходів криміналістичної профілактики незаконного переправлення осіб через державний кордон України, доцільно, на наш погляд, запровадити наступні заходи:

по-перше, здійснити ефективну протидію незаконній міграції, шляхом посилення відповідальності за правопорушення, пов'язані з нею, поглиблення міжнародної співпраці у боротьбі з цим явищем та іншими злочинами, пов'язаними, зокрема, з торгівлею людьми, розповсюдженням наркотиків;

по-друге, провести удосконалення національного законодавства щодо біженців, створення правових інститутів для реалізації прав осіб, які потребують допоміжного та тимчасового захисту;

по-третє, створити умови та механізмів для сприяння поверненню в Україну громадян України, депортованих з її території, а також їхніх нащадків, інтеграції таких осіб в українське суспільство;

по-четверте, здійснити урегулювання та диференціацію імміграційних потоків в Україну, у тому числі тимчасового характеру, в залежності від інвестиційних, наукових та культурних потреб держави;

по-п'яте, запровадити державні соціальні гарантії громадянам України, які здійснюють зовнішню трудову міграцію;

по-шосте, забезпечити контроль внутрішньої та зовнішньої міграції шляхом створення інформаційних автоматизованих систем та реєстрації фізичних осіб, формування національного візового реєстру;

по-сьоме, здійснити поступову та послідовну адаптації національного законодавства у сфері міграції до вимог і зобов'язань, узятих Україною під час вступу до Ради Європи, врахування кращого світового досвіду законодавчого та інституціонального забезпечення реалізації державної міграційної політики.

Як **висновок** зазначимо, криміналістична профілактика незаконного переправлення осіб через державний кордон України, повинна стати дієвим інструментарієм правоохоронної системи України, задля того щоб основні напрями державної політики переважно стосуються заходів та кроків щодо запобігання нелегальній міграції, для того щоб Україна не перетворилася в буферну зону та відстійник для нелегальних мігрантів, які шукають кращої долі в країнах ЄС. А проблеми адаптації та інтеграції мігрантів взагалі не повинні створювати загрозу національним інтересам України загалом та її громадянам зокрема.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волобуєв А. Ф. Профілактична діяльність при розслідуванні злочинів у сфері підприємництва // Вісник Ун-ту внутр. справ. – 2000. – № 12. – Ч.1. – С. 62–69.
2. Шепітько В. Ю. Криміналістика / В. Ю. Шепітько. – К. : Концерн „Видавничий Дім „ІнЮре”, 2004. – 728 с.
3. Фрідман-Козаченко М.М. Виникнення та становлення інституту криміналістичної профілактики / М.М. Фрідман-Козаченко/ Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). Вип. 2. 2013- С. 178-183
4. Зудін В.Ф. Предотвращение и исследование преступлений / В.Ф. Зудин. – Саратов: изд-во Саратов. ун-та, 1983. – 157 с.
5. Лопушанский Ф. А. Следственная профилактика преступлений: опыт, проблемы, решения: [монографія] / Лопушанский Ф. А. – К. : Наукова думка, 1980. – 212 с.

**CRIME PREVENTION ILLEGAL TRANSPORTATION OF PERSONS THROUGH FRONTIER
OF UKRAINE****A. KLUBACHUK**

The relevance of this article due to the fact that the problem of criminalistic prevention of crimes in General and the problem of crime prevention illegal transportation of persons through the state border of Ukraine in particular, as a crime category constantly drew the attention of scientists, criminalists and criminologists. In our view this crime prevention is developing methods of forensic protection of various objects from criminal attacks, information on preparing crimes, based on the specific objectives of criminology as a science and the wide use of scientific and technological methods and tools.

The study of problems of crime prevention highlighted in the works of Russian and foreign scientists-criminalists, among which G. A. Avanesov, I. A. Aliev, V. P. Bakhin, G. S. Belkin, A. A., Boreiko, A. F. Volobuev, V. G. Goncharenko, I. Galagan, V. S. Zelenetsk, Zudin V. F., G. G., Zuikov, A. V. Ishchenko, N. S. Karpov, I. P. Kozachenko, N. I. Klimenko, A. N. Kolesnichenko, P. V. Kolmakov, V. A. Konovalova, V. A. Legasov, V. K., Leichenko, F. A. Lopushansky, G. A. Matusovsky, G. M. Minkovsky, A. Would. Sugars, N. V. Salewski, D. L. Udalova, I. J. Friedman, and others. It should be noted that some issues of crime prevention illegal transportation of persons through the state border of Ukraine were Sachin O. , I. Pohl, A. Pritula. However, a comprehensive study understanding crime prevention, characteristics forensic characteristics of the illegal transportation of persons through the state border of Ukraine was conducted.

The purpose of this article is a comprehensive study of crime prevention and lighting characteristics of programs of fight against illegal migration, to develop special information programmes for improving forensic measures for combating illegal trafficking of persons across the state border of Ukraine.

Presentation of the basic material. In the science of criminology, the term crime prevention is regarded as a system of measures of the investigator, operative worker, specialist and other law enforcement officers in identifying causes and conditions that contribute to crime, and measures to curb criminal activities. Note that a very important area of crime prevention is to establish the causes and conditions that contributed to the Commission of the crime. In the criminological literature to the causes of the offense is the factors causing a persons interest and motives for it, as well as subjective features of the offender . According to V. Y. Shepitko, "crime prevention, as the activity of authorized subjects and direction of research, based on the recommendations of the General criminological finding reasons and conditions conducive to specific crimes, the forensic use of special measures for their prevention, prevention and cessation. On this basis, the essence of crime prevention is a sphere of practical activity and one of the scientific areas of forensic science."

Should agree with scientists who say that crime prevention as part of the General law of prevention is the detection of causes and conditions that contributed to the crime, and also with the use of specific preventive measures that would hinder the recurrence of abuses, and suppression or interruption of the criminal activities of specific individuals .

For example, Zudin V. F. in the distant 1983 defined crime prevention as "a system of legal, ethical, psychological, logical, informational, organizational and administrative, natural, technical, outreach, cultural, scientific provisions , believing that she should study during the investigation of a particular crime "cultural world" of a particular criminal, the level of its intellectual, ethical and aesthetic development, the legal and moral consciousness, and the like. In addition, he singled out individual methods of criminological prevention, to which was referred the bibliographic method and generalization of independent characteristics (for a comprehensive study of the individual, clarification of abilities, temperament, character and the formation of world Outlook, ideals, etc) and method for the study of works of art and literature.

Successful prevention activities of the investigator depend on the efficiency of production of the investigative actions, which primarily include interrogation, inspection, and tactical operations, among which must be identified such as identifying the circumstances that

contributed to the Commission of the crime, which has a strong preventive focus and purpose of forensic examinations .

Analysis of legal literature shows that establishing the causes of a particular crime is to examine the identity of the accused, the definition of negative traits that in a particular situation led to illegal actions. The causes of the crimes of violation of the legislation on protection of plants associated with psychological and social characteristics of the offender. These include legal nihilism, low level of legal and environmental culture; the disregard of regulations for the sake of production growth and profit, and others.

We distinguish the following tasks in the field of crime prevention illegal transportation of persons through frontier of Ukraine is composed of the following

- 1) timely application of urgent measures to prevent imminent unlawful movement of persons across the state border of Ukraine and suppression attempts of their Commission;
- 2) the immediate adoption of legal measures is in fact committed the unlawful movement of persons across the state border of Ukraine;
- 3) establish the characteristics of committing the unlawful movement of persons across the state border of Ukraine according to the method, place, time, actors, etc. to determine the main directions of the investigation and operational-search activities for their prevention;
- 4) identification of the most vulnerable in terms of forensic facilities, training of specialized technical and forensic measures, oriented on prevention, impedes distortion of the quantitative or qualitative measures for the illicit trafficking of persons across the state border of Ukraine etc.

The solution of these tasks the elimination of the causes and conditions that contribute to crime, development of measures for their prevention with the use of special knowledge is the basis of scientific and practical activities of criminologists on crime prevention.

It is advisable to notice that particularly the provisions of forensic technology find their place in the development of measures for prevention of illegal transportation of persons through the state border of Ukraine:

- 1) to use during the investigation scientific-technical means and methods, which highly contributes to the implementation of the principle of inevitability of punishment for Commission of illegal transportation of persons through the state border of Ukraine;
- 2) to identify technical flaws, which creates favorable conditions for committing the unlawful movement of persons across the state border of Ukraine;
- 3) in the preparation of special technical means and methods that will prevent or impede the committing of illegal transfer of persons across the state border of Ukraine or contribute to their timely detection;
- 4) permanent control over the progress of implementation of the proposals and the analysis of the effectiveness of preventive measures of trafficking in persons across the state border of Ukraine;;
- 5) in the systematic provision of guidance specialists, forensics investigators, operational workers and other stakeholders to use as a preventive measure scientific and technical means and methods of illegal transfer of persons across the state border of Ukraine.

In our view, if the basis for the development of technical and forensic equipment and special techniques preventive orientation serves as a forensic technique, then the Foundation for the creation of tactics and guidelines investigation crime prevention tactics and methodology of investigation of crimes.

Preventive measures of trafficking in persons across the state border of Ukraine can be adopted when conducting such investigative actions as inspection, search, interrogation, confrontation, investigative experiment, etc.

Responding to identified causes of trafficking in persons across the state border of Ukraine by passing a special procedural act - submission on the adoption of measures on elimination of circumstances which facilitated Commission of the unlawful movement of persons across the state border of Ukraine on cases submitted to the courts and suspended the investigator thereby engaged in preventive work.

In our opinion, such a view needs to meet such requirements. It must be composed based on the identified objective circumstances that contributed to the Commission of trafficking in persons across the state border of Ukraine; described as concisely as possible, with specific individuals responsible for the creation of an appropriate environment, and by bringing factual

evidence to prove that they caused the unlawful transfer of persons across the state border of Ukraine.

We believe that such submission may be made at any stage of the preliminary investigation. And not later than within one month it shall be taken necessary measures, and the results communicated to the investigator. After receiving the response, the investigator examines the submission and if, in his opinion, the measures taken are insufficient, it shall so inform the superiors and the Prosecutor.

With the aim of improving measures of crime prevention illegal transportation of persons through the state border of Ukraine, it is expedient, in our view, to implement the following activities:

first, to exercise effective combating illegal migration, by strengthening of responsibility for offences associated with it, intensification of international cooperation in combating this phenomenon and other crimes, particularly human trafficking, drug trafficking;

secondly, to carry out the improvement of national legislation concerning refugees, creation of legal institutes for implementation of rights of persons who need subsidiary and temporary protection;

thirdly, to create conditions and mechanisms to facilitate the return to Ukraine of Ukrainian citizens deported from the territory, and their descendants, the integration of such persons into society;

fourthly, to implement the settlement and differentiation of immigration flows in Ukraine, including of temporary character, depending on investment, scientific and cultural needs of the state;

fifthly, to introduce state social guarantees to the citizens of Ukraine, which carry out external labor migration;

sixth, to provide control of internal and external migration through the creation of automated information systems and individuals, the formation of a national visa register;

seventh, to carry out the gradual and progressive adaptation of national legislation in the field of migration to the demands and commitments undertaken by Ukraine when joining the Council of Europe, the best world experience of the legislative and institutional securing of implementation of state migration policy.

As a **conclusion** note, crime prevention illegal transportation of persons through the state border of Ukraine, shall become effective tools of the law enforcement system of Ukraine to the main directions of the state policy mainly relate to the measures and steps to prevent illegal migration to Ukraine has not turned into a buffer zone and a sump for illegal migrants seeking a better life in the EU. But the problems of adaptation and integration of migrants in General should not pose a threat to the national interests of Ukraine in General and its citizens in particular.

REFERENCES:

1. Volobuyev A. F. Profilaktychna diyalnist pry rozsliduvanni zlochyniv u sferi pidpryyemnytstva // Visnyk Un-tu vnutr. sprav. – 2000. – # 12. – Ch.1. – S. 62–69.
2. Shepitko V. Yu. Kryminalistyka / V. Yu. Shepitko. – K. : Kontsern „Vydavnychyy Dim „InYure”, 2004. – 728 s.
3. Fridman-Kozachenko M.M. Vynyknennya ta stanovlennya instytutu kryminalistychnoyi profilaktyky / M.M. Fridman-Kozachenko/ Zbirnyk naukovykh prats Iripinskoyi finansovo-yurydychnoyi akademiyi (ekonomika, pravo). Vyp. 2. 2013- S. 178-183
4. Zudin V.F. Predotvrashchenye y yssledovanye prestuplenyy / V.F. Zudyn. – Saratov: yzd-vo Saratov. un-ta, 1983. – 157 s.
5. Lopushanskyy F. A. Sledstvennaya profylaktyka prestuplenyy: opyt, problemy, reshenyya: [monohrafiya] / Lopushanskyy F. A. – K. : Naukova dumka, 1980. – 212 s.